

УДК 37.013.75 [37.013.74]

*Ільяр Ідріс огли Вагабов,
м. Київ, Україна*

ЕМПІРИЧНИЙ ДОСВІД НАВЧАННЯ ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА У ХУДОЖНЬО-ПРОМИСЛОВИХ ШКОЛАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ: НІМЕЦЬКИЙ БАУХАУЗ

В статтє проанализирован опыт учебы прикладного искусства в художественно промышленных школах Германии. Актуализирована ретроспектива становления профессионального дизайн-образования. Предложены классификации прикладного искусства. Охарактеризированы методы художественного проектирования в немецком Баухаузе.

Ключевые слова: *прикладное искусство, структурная классификация, функциональная классификация, семиотическая классификация, экспрессивная классификация.*

In the article experience of studies of the applied art is analysed in artistically industrial schools of German Baukhauz. Modified retrospective design of professional education. The classification of the arts. The characteristic methods of artistic design in the German Bauhaus.

Key words: *applied art, structural classification, functional classification, semiotics classification, expressive classification.*

Від початку людської цивілізації до кінця VIII ст., тобто, періоду ремісничого виробництва, для якого були характерними ручна праця, примітивні знаряддя праці та технологія, дрібносерійне виробництво тощо, при створенні предметів завжди враховувались людські потреби: корисність, функціональна досконалість, зручність, краса та економічна доцільність. Ремісник виготовляв одну й ту ж річ з одного і того ж матеріалу, тому речі були індивідуальними, ексклюзивними, дорогими та виготовлялися у малій кількості.

Зміни відбулися наприкінці VIII ст. – початку ери індустріального машинного виробництва. Промисловий та економічний розвиток набирав обертів, з'явилися ознаки масового виробництва. Час великих майстрів минав, на його місці народжувалася, за влучним висловом Г. Гегеля, «окрема і часткова людина», яка виготовляла лише ніжку від столу, в той час, коли інший працівник виготовляв кришку. Масове виробництво призводило до того, що естетична цінність речей мінімізувалася, а головним критерієм виступала утилітарність.

Дослідженням навчання прикладного мистецтва у художньо-промислових школах Центральної Європи приділяли увагу дослідники спадщини архітектурних шкіл Німеччини, Відня (Х. Магіріус, Г. Ульбріхт, М. Ферлаг, М. Фрьоліх, Ф. Хелас, В.Херман та ін.), України (В. Даниленко, П. Татіївський, В. Тягур, О. Федорук, Р. Шмагало) та ін.

Важливо з'ясувати досвід навчання прикладного мистецтва у художньо-промислових школах Центральної Європи, зокрема, німецькому Баухаузі.

Практика раннього дизайну була примітивною. Функціональністю та економічністю продукції займалися інженери, а дизайнери відповідали за її зовнішній вигляд (декорування). Настала ера товарів широкого вжитку. Однак стало зрозуміло, що такі товари не відповідають вимогам ринку за функціональністю, доцільністю та виразністю форми значно поступаються виробам, виготовленим ручним способом. Виникла потреба у художниках, які б створювали прототипи для масового машинного виробництва, попередньо вивчивши технологію сучасного виробництва та властивості матеріалів, а звідси – необхідність у нових методичних засадах формотворення, зумовлених технічним прогресом.

Виходом з цього становища більшість теоретиків мистецтва та діячів освіти і культури в середині XIX ст. вбачали у реформуванні системи художньої освіти. За словами Р. Шмагала, у цей період зароджувалася нова концепція художньо-промислової освіти, що формувала нову соціальну місію художника та активну його роль у творенні промислової продукції, що повинна мати крім утилітарно-функціональної значущості, належну художню цінність, яку вносило в побут художнє ремесло [2].

Вітчизняний дослідник мистецької освіти Р. Шмагало розробив періодизацію еволюції європейської художньо-промислової освіти, основні фази якої припадають на досліджуваний нами період, а саме:

1) друга пол. XIX ст. – визначається заснуванням королівських чи державних художньо-промислових або приватних шкіл цього ж типу; характерною її ознакою було співіснування та співпраця шкіл та найбільших європейських художньо-промислових музеїв;

2) кінець 1890-х років – позначено активним географічним, методологічним та кількісним розвитком системи художньо-промислової освіти, формуванням її багаторівневої структури; спостерігається справжній культ художньо-промислового шкільництва, що охопило сфери прикладного мистецтва [2].

На відміну загальних тенденцій розвитку європейської художньо-промислової освіти, у кожній країні перебіг цих процесів був різним, характеризувався певними особливостями, що віддзеркалювалися у змісті навчання та формах його організації. Особливо значущими були зміни у провідних європейських країнах – Англії, Франції, Німеччині та Австрії. Зупинимось на розкритті особливостей художньо-промислової освіти в Німеччині та тенденціях розвитку європейського прикладного мистецтва.

З розвитком промисловості та в результаті соціально-економічних змін, у Німеччині, як і в інших країнах Європи, стала очевидною недосконалість системи художньо-промислової освіти, що потребувала кардинальної перебудови. Німецькі фахівці вивчали досвід романтичних французів з їх художньо-естетичною домінантою формотворення та практичних англійців з їх утилітарно-прагматичною домінантою формотворення.

Боротьбу за підвищення якості виробів ремісників та дизайнерів Німеччина розпочала з освіти. У професійних навчальних закладах було відкрито недільні та вечірні

Розділ I. Педагогічні проблеми обдарованої особистості

класи малювання для робітників-ремесників. За свідченнями Р. Розенталя та Х. Ратцки, помітного результату вони не дали, оскільки вимоги до виробів ручної роботи постійно знижувалися [1].

У 1877 р. у Гамбургу було засновано Музей мистецтв та ремесел, як прототип Південно-Кенсінгтонського музею, створеного Г. Земпером у Лондоні, а при ньому – школа художніх ремесел. Це починання було успішним, тому подібні заклади стали виникати в інших містах країни.

Протягом останніх десятиліть ХІХ ст. провідні архітектори, скульптори та живописці – ті, хто почав працювати в галузі прикладного мистецтва, зрозуміли, що будь-яке наслідування має бути припинено. Більшість з них були викладачами чи офіційними службовцями у навчальних закладах, тобто, нове органічно втілювалося у класних кімнатах і майстернях ремісників.

Викладання у спеціальних навчальних закладах здійснювалося у двох напрямках: 1) промислового дизайну, 2) художніх ремесел, тому студенти мали змогу займатися і тим й іншим. Практичні курси охоплювали вишивку, різьблення, художню обробку заліза (сталі) та інших металів, вітражний розпис, ювелірну справу, графіку, створення театральних декорацій, афіш, проектування садів та скверів, виготовлення могильних пам'ятників, оформлення книжок, проектування промислових будівель та міське планування, – у додаток до дизайнерської діяльності з проектування та виготовлення різних видів меблів та побутових виробів. Настінний живопис, скульптура, різьблення деревини і слонової кістки, емаль, моделі одягу, шпалери, лінолеум, дизайн у галузі тканин – це вивчалось під одним дахом [1].

Навчальні програми шкіл варіювалися у залежності від наявних матеріалів та потреб місцевої промисловості. Такі місцеві відмінності можна проілюструвати наступними прикладами. У Флензбурзі (Шлезвіг-Гольштейн) школи професійні та художніх ремесел планували курси навчання у відповідності з вимогами місцевої кустарної промисловості, що спеціалізувалася на різьбленні деревини та виготовленні меблів. У Галлі звичайна ремісничка школа перетворилася на зразковий заклад з міжнародною репутацією у галузі виробництва кераміки та емалей. Лейпцігська школа користувалася подвійною перевагою, оскільки Лейпциг був не тільки важливим індустріальним центром, а й місцем постійного проведення ярмарку, що пропонував загальному огляду найкращі промислові вироби Німеччини та інших країн Європи. У межах ярмарку проводилася виставка прикладного та промислового мистецтва в музеї Грассі, де була постійно діюча експозиція виробів художніх ремесел різних країн.

Окремі школи у відповідності з місцевими вимогами і традиціями вводили спеціальні курси: виробництво годинників, природознавство, малювання з натури рослин і тварин, пейзажний живопис, історію мистецтв, технологію та вивчення властивостей матеріалів. В інших школах навчали методів обчислення витрат, розрахунків вартості, торговельного та громадянського права. Терміни завершення проектів, що розроблялися, не лімітувалися, адже єдиною метою була їх якість.

У школах застосовувалася система «майстер та підмайстер», з певними розбіжностями на півночі та півдні країни. На півночі, у Пруссії, школи прикладного мистецтва та професійні училища були об'єднані, щоб домогтися «ще більш тісного зв'язку дизайну з тонкощами майстерності та особливостями технології» [1]. На півдні була поширена австрійська система: ремісничі школи були самостійними закладами освіти, випускники яких могли після їх закінчення вступати до шкіл художніх ремесел. Важливо зазначити, що дизайн, як проектування промислових виробів, потужніше розвивався у художньо-промислових школах північних регіонів Німеччини. За нашою термінологією «чоловіче утилітарне, функціональне» начало прикладного мистецтва у північному регіоні ефективніше трансформувалося в проектувальну діяльність (дизайн-діяльність) порівняно з південними районами країни, де переважали не художньо-промислові школи, а школи художніх ремесел. Останні уособлювали традиційне «жіноче художньо-естетичне, декоративне» начало прикладного мистецтва.

Таким чином, художні заклади Німеччини під впливом об'єктивних причин з метою підняття рівня підготовки випускників, надавали перевагу емпіричному характеру навчання, залучаючи практичний досвід прикладного мистецтва у навчальний процес. Цій проблемі також присвячувалися численні теоретичні доробки. Починаючи від останнього десятиліття XIX ст., у Німеччині відбувалися активні процеси формування нової художньо-промислової освіти [2]. Позитивний досвід художньо-естетичного та утилітарно-технічного начал у прикладному мистецтві широко пропагувався в німецьких засобах масової інформації. Відбувалося посилене рекламування нових естетичних тенденцій у формотворенні художньо-промислової продукції. Одночасно з художньо-промисловою освітою підвищувався рівень споживчих смаків населення, формувалася потреба та попит в естетично довершених промислових виробках.

Использованные литературные источники

1. Розенталь Р. История прикладного искусства нового времени [Текст] / Р. Розенталь, Х. Ратцка; пер. с англ. Д.В. Сильвестров. – М.: Искусство, 1971. – 223 с.
2. Шмагало Р. Т. Мистецька освіта в Україні середини XIX – середини XX ст.: структурування, методологія, художні позиції: [монографія] [Текст] / Р. Т. Шмагало. – Львів: Українські технології, 2005. – 528 с.